

Baranyi Károly
A FIATALOK HITRE NEVELÉSE

Ez a dolgozat egy *esettanulmány* a hitre nevelés személyes tapasztalatairól. A tudományos megközelítést mellőzöm, hiszen általánosítási csak nagyon korlátozottan van lehetőségem. Ilyen típusú dolgozatban természetesnek tartom az egyes szám első személyt; remélhetőleg sehol sem kelt visszatetszést az olvasóban. A szándékom nem metodikai cikk megírása; a tapasztalataimat írom le, amelyek módszertani, történeti (szociológiai) természetű elemeket tartalmaznak. A legfontosabb *rész* azonban magára a nevelésre vonatkozik: felidézem azokat a beszélgetéseket, amelyek jó eszköznek bizonyultak arra, hogy néhány tanítványom közelebb kerüljön Istenhez.

A *háttérről* szólva röviden a következőt kell elmondani. Mintegy 22 éve tartok egyetemi előkészítő tanfolyamokat a budapesti orvosegyetemen fizikából. A résztvevők legnagyobb része az orvosi egyetemre pályázik, de vannak köztük mérnöki elölték, természettudományi karokra vagy főiskolákra jelentkezők is. Az előadások mindeddig ingyenesek, voltak, abban az értelemben, hogy nem kellett érte fizetni a diákoknak, és én sem kaptam érte fizetséget. Minden tanév elején, az első előadáson elmondom, hogy ugyan nem kell fizetniük a részvételért, de majd orvosként, tanárként tovább kell adniuk, amit itt kapnak. Én magam is sokat kaptam ezeken az előadásokon: lehetőségem volt arra, hogy kidolgozzak egy eredeti és hatékony tanítási módszert, valamint sok fiatalot ismertem meg, és lehetőségem adódott a nevelésre, ahogy a tizenhét-huszonkettő év közötti lányokat és fiúkat lehet nevelni: elsősorban példával. Szeretem ezt a korosztályt, és azt hiszem, értem is őket. Sok-sok problémájukat megismertem, hiszen a hatékony tanítás alapvető feltétele az együtt *gondolkodás*. Azt hiszem, sikerült ezt elsajátítanom, hiszen eleinte a korkülönbség is kicsi volt. Az előadások iránt nagy volt az érdeklődés, sőt azt a szándékomat is méltányolták, hogy fegyelmet kértem;- és meg is követeltem. Törekedtem arra, hogy a fizikáról szóló előadások felvillantsák a természet szépségét, a természettudományos gondolkodás eleganciáját, esztétikai értékét. Ismert, hogy mekkora szerepe van az esztétikának a fizikában is: sok felismerés és felfedezés alapja volt a megfigyelő és gondolkodó ember igénye a harmóniára, és az a meggyőződése, hogy van valami objektív abban, amit szépnek nevezünk. Világnézeti és vallási kérdésekről direkt formában (a tárgy természete és a tanfolyam célja miatt) nem volt szó.

Néhány év múlva egymástól függetlenül (kettesben beszélgetve) bizalmasan többen feltették a kérdést: „Tanár úr vallásos?” A vallás, a hit kérdései egyre többször kerültek szóba *négyszemközti beszélgetéseken*, emlékezetem szerint mindig úgy, hogy az első kérdést a diákom tette fel; én nem kezdeményeztem, de természetesen nagyon figyeltem minden közeledésre.

A négyszemközti beszélgetések általában az órák közötti szünetben történtek, de előfordultak más alkalmakkor is. Megtörtént, hogy az egyik leány megkért, hogy segítsek fellebbezését megírni; a másik "elmaradt a tanulásban, és néhány órát külön is foglalkoztam vele. Néhányukkal a lakásomon beszéltem; ilyenkor természetesen beleláthattak a családi életünkbe, a gyermekeimmel találkozhattak, a feleségemmel beszélhettek.

Ezek a - 17 és 22 év közötti - fiatalok nem voltak gyakorló vallásosak, sőt legtöbbjük nem volt megkeresztelve sem. Többen kifejezetten hitelenné vallották magukat; volt olyan több is, aki már találkozott valamely erőszakos szektával (például egyikük a sámánizmussal). Különböző helyről jöttek. Az egyiknek az édesapja jói kereső orvos, édesanyja magas beosztású tisztviselő volt. Egy másiknak a szülei kifejezetten marxisták voltak, a harmadik diákom beteg édesanyjával élt együtt, nagyon nehéz körülmények között, érzelmileg is szegény környezetben. Volt közöttük, akinek az édesapja bíró volt, aki beosztása miatt nem nevelte leányát vallásosnak. Megint másnak alföldi gazdag földművelők voltak a szülei, 'akik azért nem nevelték gyermeküket vallásosnak, mert ez az életben hátrányokat fog okozni.

Lányok többen voltak, mint a fiúk, és azt tapasztaltam, hogy legtöbbjüknel nem gátolták erkölcsi hiányosságok a közeledést.

Az első kérdés mindig ez volt: „Tanár Úr vallásos?” A válaszra időt kellett szánnom, ez általában az első alkalommal fél órát vagy többet vett igénybe. Nem kérdeztem vissza, hogy miből gondolod, hanem elmondtam, hogy miért vagyok az. Nem biztos, hogy a legkimerítőbb, lég-bölcsebb választ adtam, de törekedtem arra, hogy pontosan az ő kérdésére válaszoljak, és kerüljem az előre gyártott sablonokat. Elmondtam, hogy mint természettudományokkal foglalkozó ember nagyon rosszul éretném magam olyan világban, ahol a természet törvényei uralkodnak. Otthon érzem magam a rejtelmek, titkok és csodák között, mert nem vagyok kiszolgáltatva nálam kisebb dolognak, a szellem nélküli anyagnak és a véletlennek. Gyermekkori élményemet mondtam el mindenkinek. Talán hatéves voltam, amikor egy „kognitív” istenélményem volt. Ez azóta is megvan, és meghatározó élmény egész életemre.

Elmondtam: kis gyermek voltam, amikor először eltöprengtem azon, hogy mennyire nem szükségszerű az, hogy vagyok. Ha nincs Isten, gondoltam, akkor az én létem itt merő véletlenség. Ha a természeti törvények valamilyen összjátékaként úgy jöttem a világra, hogy két sejt véletlenül találkozott, akkor igen nagy szerencsém van. Abból az aktusból, amelyből én születtem, sok millió lehetséges testvérem nem született meg. Rám esett a véletlen választása. Ugyanazon az alapon, ahogyan én kerültem a felszínre, sok-sok más gyerek jöhetett volna világra. Én születtem meg. Ez azon múlt, hogy az a bizonyos hím ivarsejt győzött a többi felett. Ha másik két sejt találkozik, akkor már nem én vagyok! Természetesen nem hiányoznék senkinek, hiszen édesanyámnak született volna egy fia vagy egy lánya. Soha senkinek eszébe nem jutnék. Mint ahogyan egyetlen lehetséges testvérem sem jut eszébe senkinek sem azok közül, akik velem együtt várták a megtermékenyítés pillanatát! A létem tehát olyan módon véletlen, mint amilyen véletlen az lenne, ha tízmillió tombolavásárló közül én nyerném meg a főnyereményt. De még inkább: hiszen édesanyám egy héttel, két héttel, három hónappal korábban foganhatott volna. És anyám, apám, nagyszüleim, dédszüleim léte is pontosan ilyen véletlen. A létem ebben a világban olyan véletlen, mint a világmindenségben egy gombostűt egyetlen próbálkozással fellelni. A vak véletlen terméke vagyok, amely mint a gyors folyó a szennyet, a felszínre dobott. Ez a véletlen nem jóindulatú velem: nem volt jóindulatú sok-sok potenciális testvéremmel, akikkel a lét kapujában vára-koztam, és akik végleg lekéstek az életről. Engem ez a véletlen bármely pillanatban eltíporhat, megsemmisíthet. Ezer veszély leselkedik rám; miért kímélne meg ez az irracionális véletlen? Van más magyarázat is. A létem nem véletlen. Valaki, valami Nagy már a születésem előtt, már a szüleim születése előtt, a világ keletkezése előtt kigondolt. Már akkor számított a jöttömre. Benne már-akkor megfogantam, amikor a teremtés forgatókönyvén gondolkodott, így nincs is jelentősége, hogy melyik két sejt találkozik: én jövök, nekem készítette ezt a pillanatot.

Az alternatíva, így fogalmazódott meg:

(I.) A létem magyarázataként elfogadom, hogy valamely természeti törvények által irányított materiális véletlen hozott létre. Ettől az irracionális véletlentől én semmi jót nem várhatok. Ez a véletlen azonban, noha sötét és kiismerhetetlen, emberi eszközökkel vizsgálható: a természete a tudományos kutatás eszközeivel megközelíthető, legalábbis ez az illúziónk: nem tudom igazán kézben tartani, de nem kell magunknál lényegileg magasabbra tartani.

(II.) Elfogadom, hogy Valaki a természeti törvények felett, a véletlen uraként rám már akkor gondolt, amikor a földön a láva fortyogott, már akkor kigondolt, amikor még az életnek nyoma sem volt. Ő azonban sokkal nagyobb nálunk: lényegileg nagyobb, nem vizsgálható tudományos módszerekkel.

Ittlétem mindkét értelmezése bizonyos nehézségekkel jár. Ha az első mellett állok ki, akkor az irracionális természet részének tekintem magam; annak a természetnek, amely a létre hívott,

de amelynek végül is része vagyok, amely ezért nem is nagyobb nálam. Otthontalan vagyok, de nincs nálam nagyobb. Ha a másik alternatívát fogadom el, akkor megtalálom a helyem ebben a világban, amely nem ellenséges, hiszen évezredek óta készítik arra, hogy jönni fogok. Otthon vagyok. De el kell fogadnom, hogy nem én vagyok -a legnagyobb, hogy van nálam nagyobb: akinek a létemet köszönhetem, aki ura a véletleneknek, a természetnek, akihez nem közeledhetek tiszteletlen vizslató szemekkel.

Úgy döntöttem, hogy a második magyarázatra teszem fel az életem. Az átélt létem evidenciája és ezzel együtt az átélt esetlegességem szükségszerűen vezet el Istenhez. Istenbizonyíték ez igazából: saját létem evidenciájának és a megrázó esetlegességemnek egyidejű intenzív átélése Istent nyilvánvalóvá teszi előttem. Az egész okoskodásnak kulcsa az az ellentmondás, amely a létem kézzelfoghatósága és a megdöbbentő volta között fennáll: 'a létem nyilvánvaló (evidens) és elképesztő (abszurd) is egyben. Az Istennel való egzisztenciális találkozásom ez volt. Ő volt az, akiben a létem értelmet nyert. Mindenekelőtt nagy hálát éreztem, az ajándék miatt, mert jó élni. Öröm és biztonságérzés töltött el. Isten ebben a pillanatban azt a Valakit jelenti, aki a létem értelme, aki azt akarta, hogy legyek, aki helyet készített nekem ebben a világban. Hatalmas és jóságos személyt jelentett, akinek minden biztonnyal terve van velem, - hiszen nem véletlenül születtem meg. Az istenélményem nem tartalmazta még a filozófiai istenfogalom elemeit. Csak éreztem: Isten jó és hatalmas. Betöltött az öröm, hogy megmenekültem a nemléttől, a semmitől, és hogy nem véletlenül menekültem meg. Ugyanakkor világos volt előttem, hogy ezt a megrendítő élményt más ember is átélheti. Mindenki gondolkodhat úgy magáról, mint én. Senki sem véletlen, senki sem „töltelék”. Minden ember szerepel Isten ősi tervében. Minden ember kedves Isten előtt, Ő mindnyájunkat gyermekeként szeret. Nem gondolhattam magamról, hogy csak én vagyok Isten „kiválasztottja”. Természetes volt, hogy mindenki az. Úgy kell mindenkit látnom, ezért kell minden egyes embert szeretni. Istent bántom meg, ha a teremtményében nem fogadom el Őt. Az Isten és az ember szeretete így találkozik.

Általában ez volt az első beszélgetés, pontosabban: az első kérdésre adott válasz. Úgy tapasztaltam, hogy, az első alkalommal másik kérdés nem volt. A válasz hitelesnek tűnt, a hatása megrendítő volt (nem utolsó sorban azért, mert nekem is az). A vallásos hit megrázkódtatással, megrendüléssel kezdődik, miként a tudomány kezdete a csodálkozás. Megrázkódtatásnak azonban kognitív élmény is lehet a kiváltója, amely az erre nyitott embernek átadható. Az élménynek az az alapja, hogy individuális létemet nem magyarázhatom a világból. A létem megdöbbentő.

Azzal zártam az első beszélgetést, hogy magam részéről a témát befejezettnek tekintem, és nem fogom szóba hozni, amíg ő nem kezdeményezi. Csak akkor beszélünk ezekről a kérdésekről, ha ő is igényli. Rajta a sor; ha akarja, folytatom, ha nem, akkor úgy teszek, mintha soha nem beszéltünk volna ezekről a kérdésekről, és járjon fizikára úgy, mint eddig. Döntő kérdés, hogy a szabadságát tiszteletben tartsam, saját lelkiismeretem szerint is, hiszen egyetlen lépést sem tehetek a lelke felé az engedélye nélkül. Ez a gesztus a hitre nevelés alapvető eszköze. Nekem fontos, hogy komolyan vegyem az Üdvözítő parancsát („tegyetek tanítványaimmá minden népet.”), és egyidejűleg a legnagyobb mértékig tiszteletben tartsam a szabadságát.

Nem emlékszem senkire sem, aki ne igényelte volna a további beszélgetést. Volt olyan, aki két hónap elteltével kért meg, hogy folytassuk. Egy másik elbúcsúzott, és elment, majd egy óra múlva felhívott, hogy szeretne visszajönni, a beszélgetést folytatni. Emlékszem arra a lányra, aki azt mondta, hogy máris, egy percet sem akar várni.

Az első igen után, tudniillik hogy folytassuk a beszélgetést, rendszeresen időt kellett szakítanom rá, szinte mint egy órarendben. Hetente ültünk le egy-másfél órára, hogy egy-egy kérdést végigbeszéljünk. A megbeszélte témák eleinte rögtönzésszerűen adódtak, később úgy tűnt, hogy hasonló gondolatmenettel lehet a legtöbbjüket megközelíteni. Hihetetlen

szomjúságot tapasztaltam az intellektuális élmények iránt. Örömet okozott nekik, ha sikerült valami lényegeset megvilágítani, világos szavakkal leírni. Ezért sokszor szakítanom kellett a hagyományos vallásos szóhasználattal. (Meggyőződésem, hogy a fiatalokat akkor tudja a katolikus egyház megközelíteni, ha megújítja a nyelvezetét, de a lényeges kérdésekben egy tapodtat sem enged.)

Eleinte nem nagyon tettek fel kérdéseket, csak azt mondták, hogy folytassuk a beszélgetést. A végigbeszélt gondolatmenetek egyre inkább kicsiszolódtak, határozott tematikai jelleget öltöttek. Alább vázolom a legfontosabbakat; ebben a tanulmányban nem lehetséges, hogy mindet leírjam.

Az egyik legfontosabb kérdés a hit mibenléte, a hittel összefüggésben pedig a szabadság lényege. Ehhez - így tapasztaltam - szükséges, hogy beszéljünk arról, hogy kétféle világ létezik, a külső és a belső világ. Abból indultunk ki, hogy Descartes alapvető kijelentése - „Gondolkodom, tehát vagyok” - tulajdonképpen nem tudományos vagy filozófiai megállapítás, hanem a saját evidenciaélményének a kifejezése. Semmi sem olyan nyilvánvaló, mint az, hogy vagyok. Létezésemmel együtt átélem az azonosságomat, azt, hogy a 10 évvel ezelőtti én is én vagyok. Azt, hogy az akkori fájdalom ma is élénken él bennem, az akkori örömöm ma is - az enyém. Az élmények stabilizálják a személyiségemet. Ez a világ az, amely ugyanaz akkor is, ha elutazom, ha más vidékre költözöm. Megmarad akkor is, ha elveszítem a kapcsolatomban a tárgyak világával.

Ebben a belső világban érzek, aggódom, ebben ér a fájdalom és az öröm. Ebben hozom meg az alapvető döntéseimet. A hitem, a szeretetem és a reményem ebben a világban élem meg. Ebben vár rám a boldogság, vagy ebben lesekedik rám a pokol. Ez a szellem világa. Ebben is hasonlítunk Istenre: az ő belső életének a mi világunk a szerény hasonmása.

Ezzel a világgal szemben áll a külső világ. A külső világ a tárgyak, a dolgok, a más emberek világa. Az egyik így, a másik úgy jelenik meg a tapasztalatomban. Mindenképpen azonban rajtam kívüliek. Ez a külső világ majdnem olyan magától értődő, mint a belső. Nem annyira evidens persze, ezért nagyon következetes, de nem túlságosan intelligens filozófusok ezt a külső világot kétségbe vonták. Mások csak azt hangsúlyozták, hogy ismeretelméletileg nem olyan nyilvánvaló, mint a belső világ: a külsőt nem lehet olyan kényszerítő erejű tapasztalattal alátámasztani, hogy gondolkodom. Végül is bármelyik barátomról gondolhatom azt, hogy nem létezik, csak álmodom őt. Hogy illúzió az egész, hogy nincs, csak az én képzeletemben. Csak azt nem állíthatom, hogy magam csak álmodom, hogy képzeletem terméke vagyok.

A külső és a belső világ világos megkülönböztetése az emberi szabadság értelmezéséhez vezet. Az emberi szabadság relatív fogalom: a belső világ nézőpontjához tartozik. A külső világ kategóriáival nem lehet leírni. Az ember ugyanis annyiban szabad, amennyiben a belső világa nem része a külső világnak. A szabadság pedig összefügg a hittel, amely az emberi szellem aktivitása, a szellem szabad tette.

Hatékonyan tűnt a következő - egyes pszichológusok szerint leegyszerűsített - személyiségmodell. Kiindulásul az szolgált, hogy az emberi szellemnek három alapvető működése van: az értelmi (kognitív), az érzelmi (affektív) és az akarati (konatív) működés.

Az értelmi működés az, amikor összeadok két számot, vagy amikor megpróbálom megérteni a másik ember tetteit, vagy amikor rájövök, valamilyen tudományos rejtély nyitjára. A szellem érzelmi rétege működik, ha megharagszom valamiért, megszeretek valakit, vagy szerelmes leszek valakibe. Végül az akarati dimenzió működése az, hogy elhatározom: leszokom a dohányzásról, vagy kényszerítem magam arra, hogy koncentráljak egy feladatra. A konatív struktúra működése az, hogy elhatározom: megmászom a Himaláját, vagy hogy megházasodom.

A három szellemi tevékenység nem választható el egymástól. Hogy elveszek valakit feleségül, a szellem akarati tevékenysége, elhatározás kérdése. Meg kell azonban gondolnom, hogy lehet-e választottammal egy életre szövetséget kötni. Olyan valakit akarok feleségül

venni, akit szeretek. Nem akarok olyan nővel házasságot kötni, akibe nem vagyok szerelmes, vagy aki ellen az eszem tiltakozik. A belátás és a szerelem azonban kevés a házasságkötéshez. Alihoz döntés kell, és dönthetek az érzelmeim és az eszem ellenére is.

Így van ez a hittel is. A hit nem a bizonytalan tudás kifejezése. Sokszor mondjuk: „lehet, hogy egy bizonyos dolog megtörtént, lehet, hogy nem. Azt hiszem, igen.” A hit más. Nem elsősorban az, hogy igaznak tartunk valamit, amit nem tudunk bizonyítani.

A hit vállalkozás. Döntés az ismeretlen mellett. Egy be nem látott kaland vállalása. Magunk kiszolgáltatása az ismeretlennek, a rajtunk kívül állónak. Ilyen értelemben a hit aktusa az, hogy megházasodom. Vállalom a közös sorsot, az ismeretlen jövőt, a terhet és az örömet. Vállalom, hogy nem hagyom el a feleségem semmiféle bajban. Akkor is mellette döntök, ha fennáll annak a veszélye, hogy nem fog nekem gyermeket szülni, ha beteg gyermekünk születik, akinek a terhét egy életen keresztül hordozhatom. Vagy feleségem beteg lesz, és éveken keresztül ápolom. Mégis kitartok, mert ha nem, akkor egyedül maradok. Beszűkülök és önző leszek. A fejlődés feltétele a jövő reménykedő akarása, a kockázat vállalása. Az a készség, hogy elindulok az ismeretlen felé, a rajtunk kívül álló felé. Mert különben megdermedünk. Az ember fejlődő lény. Ha lemond az jóról, szellemileg meghal. A hit: az igazi kaland, az emberi egzisztencia legnagyobb lehetősége.

A vallásos hittel is ez a helyzet. Az ember előtt két választás áll: vagy véget ér a valóság a kézzelfoghatónál, a tudomány kutatási területénél, vagy van a látható világon túl egy nagyobb világ. Az ember átéli egzisztenciájának a törekenységét, esetlegességét, egyedüllétét és idegenségét a világban. Ugyanakkor érzi, hogy többre hivatott, a teljességre vágyik, boldogságra. Ekkor kerül szembe a kérdéssel: a világ véget ér-e ott, ahol a tudomány megáll, vagy többet is kínál? Szabadon dönthet: elutasítja a természetfeletti világot, mert túlmutat a tapasztalataink körén, vagy vállalja a kockázatot, és az életét úgy rendezi be, hogy kiszolgáltatja magát az ismeretlen természetfelettinak, hogy ne legyen reménytelenül kiszolgáltatva a természet (és a véletlen) törvényeinek. A hit alternatívája nem a tudomány, hanem a fejlődés lehetőségének az elutasítása: az ember bezárkózása önmagába. Itt már szólni lehet arról, hogy óriási paradoxon ez: „Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt, aki pedig elveszti, megmenti azt az életre.”

A következő kérdés az ember hivatása: mi végre is vagyunk a világon? A mindenható Isten kifürkészhetetlen bölcsességében és isteni szabadságában úgy döntött, hogy azt a boldogságot, amelyben a Szentháromság él, megosztja. Sok-sok lényt teremtett ezért. (Talán beleszethetünk ebbe a titokba, ha arra gondolunk, hogy az emberek azért hoznak gyermekeket a világra, hogy boldogságot osszanak.) Isten szabad elhatározásából döntött így, a szeretete vezette. Az ember hivatása tehát a boldogság, az emberi élet értelme és célja: a teljesség birtoklása, az Isten életében való részesedés. Ezért Isten saját képére, és hasonlatosságára teremtette az embert, így kellett tennie, mert azt a boldogságot, amelyre hivatottak vagyunk, másként nem élhetnék meg. Istenhez m* hasonlatosnak kell lenni, hogy az általa felkínált boldogság befogadására képesek legyünk.

Szellemi lényeket teremtett Isten. Az anyagi világgal szoros kapcsolatban levő szellemeket. Mindegyiket partnerének alkotta, mindegyik embernek pótolhatatlan egyediséget adott. Ebben is hasonló Hozza az ember. Valamennyi ember olyan egyetlen, mint ő, persze nem független tőle. Az ember esetleges, kiszolgáltatott, de más emberrel ki nem cserélhető. Az Istenhez másrészt a szabadságunkban hasonlítunk. A mi dolgunk és felelősségünk dönteni, hogy elfogadjuk-e az Isten által felkínált boldogságot. Isten nem teremthetett boldog gépeket. Nem hozhatott létre olyan lényeket, akikre - akár akarják, akár nem - rákényszeríti a teljességet. Ha Isten valóban az isteni boldogságban akarja részesíteni az embert, akkor hasonlatosságra kellett teremtenie: Isten pedig szabadon, szabad elhatározásból határozta el a teremtést. Az ember akkor lehet az isteni boldogság részese, ha igent mond rá.

Az ember mint a természet része nem szabad. Nem teheti meg, hogy a gravitáció vagy a kémia, a biológia törvényeit semmibe vegye. Nem szabad a génetikai, családi, társadalmi örökségtől sem. Gondolkodni sem tud annak a nyelvnek az adottságai nélkül amelyet a szülei ráhagytak." Az embert ezer szál köti az anyaghoz, amelyből a teste véttetett. Egy vonatkozásban azonban teljesen szabad. Az Isten felől az. Isten szabadon hagy bennünket afelől, hogy elfogadjuk-e azt a boldogságot, amelynek a vágyát kétségkívül a szívünkbe írta. Isten nem tolakszik, nem kényszerít. Nagyra értékeli bennünket, amikor a szabadságunkat tiszteletben tartja. Különben elvenné azt, amit a teremtéskor adott: a boldogság lehetőségét. Isten tapintatos, háttérben marad. Ez láthatatlanságának a mély értelme. Ha látható lenne, akkor megfosztana bennünket a szabad döntés lehetőségétől, azaz attól a képességünktől, hogy az isteni boldogságot birtokoljuk. Ez az isteni ígéret - az Isten színjátéka, az isteni boldogságban való részesedésünk - a végső döntésünk után következik be. Ez az üdvösség a mennyország.

Isten egyrészt rabnak teremtett bennünket, a természet, a világ törvényeinek alávetve. Másrészt szabadnak, önmagától. Istentől kapott hivatásunk egyrészt az, hogy megszerezzük a szabadságot a világgal szemben, felépítsük az autonómiánkat, ezzel a világot is szellemivé tegyük. Másrészt az, hogy szabadon alávegyük magunkat az isteni akaratnak, hogy neki adjuk a szabadságunkat a hit döntésében. (Ebből a szempontból is tanulságos az a vita, amelyet a protestánsok és a katolikusok folytattak: egyedül a hit üdvözít, vagy szükség van a jócselekedetekre is? Világos: csak a cselekedet üdvözíthet, az egyetlen szabad tett, a hit.)

Lehetséges azonban, hogy valaki ezzel a szabadsággal úgy él, hogy Isten ellen dönt. Ebben van az ember nagysága és a reá leselkedő veszély lehetősége. Az ember dönthet Isten ellen. Ez megoldhatatlannak látszó kérdést vet fel: ha az ember szabadon dönthet, akkor dönthet Isten ellen, vagyis a pokol, a kárhozat mellett. A kárhozatot a kozmológiai fekete lyukhoz szoktam hasonlítani, bár nem vagyok híve annak, hogy fizikai analógiákat használjunk lelki folyamatokra. A pokol lényege: a személy izolálódása, az egyedüllét. A kárhozott elvágja magát a szeretetközöségtől.

A kárhozat lehetséges, sőt minden egyes emberre leselkedő valódi veszély. Mindig elmondtam, hogy amikor Jézus az utolsó vacsora előtt kijelentette: „Egyitek elárul engem”, az apostolok kérdezték: „Csak nem én?” Mindenkinek, aki „hisz magában”, a figyelmébe kell ajánlani az apostolok kérdését. Az ember kész a rossz döntésre, sőt gyakran meg is hozza Isten nem kényszeríti a lázadó szabadságot. Erről szól az első bűn története, de ezt bizonyítja a világban tapasztalható rossz, a háborúk, a baj és a szenvedés. '

Ha így áll a dolog, akkor miért kellett Istennek vállalni ezt a kalandot? Szabad-e belemenni a teremtés kockázatába, ha elkárhozhatunk? Mi menthet meg bennünket? Isten nem veheti el tőlünk a döntés felelősségét és kötelességét. Mert különben megfosztana attól, amiben Rá hasonlítunk, a szabadságtól. A teremtett ember pedig, aki végleges és megváltoztathatatlan ígert adhatna, ilyen választ nem ad. Miben bízhatunk? Isteni megoldás a megváltás: Isten emberré lesz, hogy emberként (elsőszülöttként) ígert mondjon a teremtett ember nevében Istennek. Ez a megváltás: Isten emberré lett, magára vette az ember nyomorúságos sorsát, hogy az ember részesüljön Isten életében.

A bűn különben az egyik legnehezebb kérdés. Absztrakt módon megvilágítható: az ember Isten szándékai ellen dönt. De konkrétan mit jelent a bűn, és miért annyira gyűlöletes?

A bűnnel kapcsolatban általában három dolgot emeltem ki.

(1) A tékozló fiúról szóló példabeszédben az apa követelőző fiának kiadja a jussát, a neki járó részt a vagyomból. A fiú elment az örökséggel, eltékozolta, lezüllött, majd amikor már a disznók moslékából sem kapott eleget, akkor arra gondolt, hogy az apja házában a cselédeknek is jobb sorsuk van, mint neki. Felkerekedik tehát, és hazamegy, hogy a cseléd-sorsot vállalja. Az apja már várja, tárt karokkal fogadja, és örömmel rendez megkerülésére. „Elveszett a fiam, de megkerült” Az apa nyilvánvalóan tudta, hogy mi vár a

fiára, amikor kiadta a vagyonának rá eső részét. Megtehetette volna, hogy megtagadja, azonban annyira nagyra tartotta a fiú szabadságát, hogy nem tehetette meg, hogy korlátozza: nagyobbat vett volna el tőle, mint a vagyon egy részét, a szabadságát csorbította volna. Isten is olyan nagyra tart bennünket, hogy inkább vállalja azt a kockázatot, hogy elszédelgünk és a vagyonunkat eltékozoljuk, mint azt, hogy megfosszon bennünket attól a vonástól, ami hasonlatossá tesz hozzá: a szabadságunktól. Isten tudja, mint a tékozló fiú apja- is, hogy rossz útra térhetünk; azonban az irántunk érzett tisztelete, nagybecsülése miatt nem teszi meg, hogy lefokozzon bennünket, megfosszon szabadságunktól, gépekké tegyen. Akkor ugyanis az eredeti célja sem valósulhat meg: az üdvösség csak szabad személy része lehet. Az apa biztos volt a fia leendő bűnében. Látta előre, hogy a vagyont rossz nőkre költi, aztán maga is nyomorúságos sorsra jut. Ez fájdalmat okozott neki.

Sokszor látni egyszerű idős emberek fájdalmát (például a tapintatlan televízióban), akiknek a felnőtt gyermekét gonosztevéként ismeri meg a világ. Az apának, anyának mindenképpen ez a legnagyobb szenvedés, • nagyobb talán, mint a gyermeke halála. Az Isten elleni bűnt ehhez hasonlítanám: Istennek, Atyánknak és Teremtőnknek fájdalmat okozunk saját boldogságunk, üdvösségünk szabad és tudatos elutasításával.

(2) Isten képére és hasonlatosságára vagyunk teremtve; ez a rang azt a kísértést jelenti, hogy úgy gondoljuk, olyanok vagyunk, mint Isten. Az emberre éppen a nagysága miatt leselkedik a veszély: hasonlatos Istenhez (mert ilyennek kell lennie, hogy partnere legyen a teremtőjének), de ettől csak egy lépésre van az, hogy azt gondolja, hogy ő az isten. Vagy legalább is, hogy olyan, mint Isten. Ez az ember legalapvetőbb, legnyilvánvalóbb kísértése, az emberre leselkedő egyetlen igazi veszély. Mindennapi életünk számtalan példája mutatja ezt, a történelem lapjaira is az embernek ez a tévedése van írva.

Milyen közel is van egymáshoz az a két mondat, hogy „Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá (Ter 1,26), és „szemetek felnyílik, olyanok lesztek, mint az istenek, akik ismerik a jót és a rosszat.” (Ter. 3,5) A Szentírás első lapján az szerepel, hogy Isten, az Atyánk saját képére és hasonlatosságára teremtett bennünket, a második oldalon pedig ott a csábítás: olyanok lesztek, mint az istenek! Mi a különbség a két kifejezés között? Óriási, de alig észrevehető: az ember hasonló Istenhez, de nem olyan, mint Isten. Hasonló Istenhez, ezért kísértésbe is eshet, hogy megfélemezik helyéről, hivatásáról. Ez az egyetlen igazi bűn: önmagunk imádása. Bábel tornyának építői is az égbe törtek. „Rajta, építsünk várost és tornyot, amelynek a teteje az égig ér. Szerezzünk nevet magunknak.” (Ter. 11,4)

(3) Összefüggésben a fentiekkel: mi volt Júdás igazi bűne? Az árulás? Szerintem ez a jelenség felszíne, a következmény. Az igazi bűne az volt, hogy elutasította Jézus jóságát. Nem azért, mert Júdás a rossz oldalán volt, hanem mert irigy volt a jóra. Nem volt meg benne Keresztelő Szent János nagysága, aki elismeri, hogy annak, aki utána jön, saruszíját sem méltó megoldani. A keresztény emberek nagy kísértése: nem hajlandók a jót szolgálni, ha nem ők „találták ki”.

Beszélgetések közben elérkeztünk a kapcsolatnak ahhoz a szintjéhez, amelyet lelki vezetésnek lehetett nevezni, s amelynek az alapja a személyes szeretet. Különösen szeretnem kell (atyailag és tapintatosan) azt az embert, akivel Istenről beszélünk, s persze azért is, mert a részéről is nyilvánvaló volt a felém irányuló szeretet.

Óvatosan kellett megtenni minden lépést, a szabad döntés követelményei szerint neki kellett meghozni a hit döntését, én legfeljebb segítettem, mint a bába a szülésnél. A bába sem siettetheti a gyermek világra jöttét, nem is nélkülözhetetlen a szülésnél, de nagyon fontos, hogy ott legyen. Amikor elérkezettnek látszott a pillanat, rákérdeztem a személyes állásfoglalására. Óriási és nekem is megrendítő élmény volt látni, ahogy kibontakozott a személyes döntés. Egyszer csak megjelent, mint a gyermek: „Tanár Úr, hiszek!”

A heti foglalkozások megváltoztak; továbbra is sok kérdést megbeszéltünk, de ettől a ponttól még személyesebbé váltak a beszélgetéseink. Először megtanítottam a keresztvetésre. A

kimondott igennel kértem, hogy próbáljon csendben és egyedül annak az Istennek a „jelenlétebe kerülni”, akinek igent mondott. A további napokon imádkozni tanultunk. Hallatlanul fontosnak tartom, hogy nem „feladtam” valamely imát megtanulni, hanem együtt imádkoztuk, amíg lényegében szóról szóra megtanulta. Gyakorlás volt ez, és egyben szertartás is. A kapcsolatnak ebben a szakaszában nagyon nagy jelentősége van annak, ha egy fiatal ember imádkozni lát egy felnőttet. Megtanultuk a hiszekegyet, a miatyánkot és az üdvözlégyet.

A Szentírással nem foglalkoztunk, hanem idéztem, egy-egy részt felolvastam, forrásként kezeltem. Jóval később, hónapok múlva röviden beszéltem róla, és akkor már megkértem, hogy egy-egy könyvet olvasson el. Amikor a Szentírásról beszéltem, akkor röviden szóba került az is, hogy milyen vallások vannak. (kinyilatkoztatott és természeti vallások). Próbáltam megvilágítani, hogy mi a protestáns és a katolikus felfogás közötti különbség.

Szaporodtak a kérdések is, természetes módon legtöbbször a világban tapasztalható rosszra vonatkozott. Miért engedi Isten? Ezzel kapcsolatban nem tudok jobbat, mint azt hangsúlyozni, hogy a rossz titok, de nem Isten szándéka, hanem teremtményeinek nagyságában rejlik. A valóság felszíne alá pedig nem láthatunk: nem látható, hogy kiknek a bűne eredményezi egy ártatlan ember szenvedését. Igyekeztem megvilágítani, hogy a keresztény tanítás egyik legnagyobb misztériuma éppen ebben van. Az ember individuum és kollektív lény egyszerre. Individualitása adja a méltóságát: minden egyes ember olyan egyetlen, mint Isten. Ebben hasonlítunk rá elsősorban. Másrészt kollektív lény is, de nem úgy, mintha az ember a mindenség fogaskereke lenne, hanem inkább úgy, mint a terítő: ha megemelem egy pontban, emelkedik vele az egész. Minden egyes ember felelős minden más emberért. Egyetlen ember bűne miatt jött a halál és szenvedés, egyetlen ember önként vállalt szenvedése miatt a megváltás. Világos, hogy ez katolikus szemmel azt is jelenti, hogy minden percünknek meghatározó jelentősége van a jövőnkre és mások sorsára nézve. Az önként vállalt vagy másokért felajánlott szenvedést az Egyház elismeri, mint a szent élet lehetséges kritériumát.

Érdekes dolog: nem tapasztaltam, hogy a Szentháromságról szóló tanítás gondot okozott volna, sőt mintha az lett volna a benyomásom, hogy könnyebb volt a háromszemélyű Istennel találkozni, mint az egy személyűvel. Közelebb érezték magukhoz. A további kérdéskörökre csak utalok; az eddigiék részletezésével az volt a szándékom, hogy megmutassam, az Isten felé közeledő diákjaimnak mit és miként tudtam nyújtani. Sokat beszélgettünk a keresztény egzisztencia alapkérdéseiről, a szeretetről, a reményről, a halálról, a túlvilági reményekről, a keresztény ember hivatásáról ebben a világban. Persze a katekizmus kérdéseire, a teológia (dogmatika) alapfogalmaira is sort kerítettünk.

A nagy lépés az volt, amikor a szentmise és az Oltáriszentség került szóba. A legtöbbjünkél volt valami félelem a liturgiától, idegenkedés a templomtól. Az látszott leghelyesebbnek, hogy (amikor elérkezett az ideje) megkértem, hogy velem - illetve családommal -jőjjön templomba, és vegyen részt a szentmisén. Előre megbeszéltük a fontos dolgokat, a mise lényegét és részeit. Leggyakrabban a pasaréti ferences templomba jártunk. Mellém ültettem, és kicsit „súgtam”. Első beszélgetésünk után egy félév elteltével már otthon érezte magát a templomban, egyedül is bement, akár misén kívül is. Ekkor fogalmazódott meg határozottan az az igény, hogy gyónni kell (ha már volt elsőáldozó), vagy készülni kell az elsőáldozásra (ha meg volt keresztelve), vagy fel kell készülni a keresztségre és a bérmlásra. A rendszeres beszélgetések az elsőáldozásra, a keresztségre és a bérmlásra felkészítéssé alakultak.

A legtöbb esetben egy évre volt ehhez szükség. Egy-kettő volt közülük, akinek az elsőáldozását nem sürgettem, éretlennek tartottam. Utóbb úgy sejtem, hogy igazam volt. Néhányuknak feleséggel együtt keresztszülei lettünk. Mások elsőáldozókká vagy gyakorló keresztényekké már egy-egy kis közösségben váltak.

Fontosnak tartottam, hogy mindegyikük számára találjunk, a Budapesten működő kis templomi közösségek közül olyanokat, amelyek befogadják őket, hiszen nem lehetett az én

feladatomban további támogatásuk, nem köthettem őket magamhoz. Természetesen a keresztyermek—keresztstülő kapcsolat megmaradt. Néhányuk azonban mint diplomás olyan messzire került, hogy csak néha hallok róluk. Vannak, akik elkezdtek a teológiai tanulmányokat, vagy már be is fejezték. Olyan is akadt, akiben felvetődött a szerzetesség gondolata.'

Büszke vagyok rájuk, és hálás vagyok Istennek azért a kegyelemért, hogy méltatlanként méltónak talált arra, hogy közvetítsem.